

ORTAK PAZAR ÜLKELERİNDE

DOĞALGAZIN YERİ ve GELECEĞİ*

1- ORTAK PAZARIN DOĞAL GAZ ENERJİ POLİTİKASI

Ortak Pazar Topluluğunun programındaki önemli olay 1992 sonunda TEK PAZAR dönemine geçiştir. Ülkeler enerji politikasındaki yeri itibarıyla Doğal Gaz bu pazarda önemli bir konuma gelmeye adaydır.

"Topluluğun Yeni Enerji Politik Hedefleri" başlığı altında 1986'da yayınladığı bültende belirlenen hedefler arasında, enerji alanında, ülkelerarası ticari kısıtlamalardan arınmış bir entegrasyon, düşük maliyetli ve sağlıklı enerji arzı ve ekonomik rekabetin güçlendiği bir pazar şekli öngörülmektedir.

ENERJİ PAZARINDA DOĞAL GAZ

1960'ların başından itibaren yaptığı dinamik tırmanma ile doğalgaz Pazar Topluluk ülkelerinde enerji tüketiminde, primer enerjide %18, konut ve küçük tüketicide 1/3, endüstride 1/4 ve elektrik üretiminde %7 lik bir paya sahip olmuştur.

Bu önemli gelişmeyi sağlayan faktörler arasında, yüksek oranda kendine yeterlilik (üretimin %60 oranda ülkelerin özkaynaklarından gelmesi), geniş kaynak dağılımı, uzun vadeli anlaşmalarla arz devamlılığı, 2000 li yıllara rahatlıkla ulaşılabilir kaynaklar, fiyatlardaki rekabet düzeyi ve ülkeler enerji politikalarında gazın kabul görmesi sayılabilir.

Üye ülkelerde tüketim oranı Yunanistan ve Portekiz'de sifıra yakın, Hollanda'da ise %50'lere ulaşmaktadır.

Balı Avrupa ülkeleri gaz konusunda; kendi özkaynaklarına sahip olan ülkeler (Hollanda, İngiltere, İrlanda ve Danimarka), Batı Avrupa kaynaklarına bağımlı ülkeler (Almanya, Belçika ve Lüksemburg) ve Avrupa dışında kaynaklara bağımlı ülkeler (Fransa ve İtalya) gibi sınıflanırlar.

1. Dağıtım Organizasyonları ve Enerji Politikası açısından:

Dağıtım organizasyonları arasındaki farklılık, Almanya örneğinde olduğu şekilde özel sektör uygulamalarına açık, isleyen her firmanın bu alanda çalışabileceği şekilde serbest veya Fransa örneğinde görüleceği şekilde merkezietçi bir uygulama ile ithalatından son

tüketicie ulaşana kadar bütün işlemlerin devlet firması yükümlülüğünde olması şeklinde olabilir. Almanya örneğinde 500'ün üzerinde firmanın bölgesel dağıtımda çalıştığını görüyoruz.

Bu arada ülkelerin enerji politikaları, gaz tüketim hedeflerinin teshilinde sınırlayıcı olmuştur, örnek Fransa'nın nükleer santralleri ve Almanya'nın yerel taş kömür kaynaklarını gözetmesinde olduğu şekilde. İtalya ve Belçika'nın ise nükleer enerji santrallerini gaz santrallerine çevirme istekleri bu ülkelerde gaz tüketimini ön plana çıkarmıştır.

20 yıldan uzun süredir, Avrupa ülkelerinde gaz şirketleri uluslararası alanda yakın işbirliği içindeler. Bu beraberlik gaz üretiminden ve taşınmasından doğacak teknik ve ekonomik rizikoların birden fazla ortak arasında paylaşılmasını ve dev gaz projelerinin (kuzey denizi gibi) finansman kolaylığını sağlamıştır. Ülkelerarası entegrasyon derecesini vermek için aşağıdaki örnekler yeterli olacaktır:

- Ortak Pazar ülkeleri sınırlarını geçen her 5 m3 doğal gazdan 1 m3 ü komşu ülke sınırları içinde tüketilmektedir.

- Dünya gaz ticaretinde ülkelerarası gaz ticaretinin yarısı Ortak Pazar ülkelerinde yapılmaktadır.

AVRUPA GAZ BİRLİĞİ Bu geniş amaçlı teknik ve ekonomik işbirliğinin bir ürünüdür. Son yıllarda yapılan alım-satım anlaşmaları ile büyüyen bu ortaklık, bugün Kuzey denizinden Akdeniz'e, Atlantik'ten Doğu Avrupa'ya kadar olan bir bölgeyi kapsamaktadır. Bu birlik içinde K. Denizi kaynaklı gaz alımı ile SSCB ve K. Afrika ülkelerinden yapılan gaz alımları da vardır.

Sınırlar üzerinden geçen gaz şebekeleri, ülkelerin 600.000 km olan milli şebekelerine bağlanmıştır. 2000 yılındaki beklenti, gaz tüketiminin yarısının öz kaynaklardan, %15'inin Norveç'ten ve geriye kalan %30 un SSCB, Libya ve Cezayir'den sağlanacağı şeklindedir.

*Yazı GWF Gas -Erdgas 12/89 tarihli dergiden özetlenerek alınmıştır. Çeviren : Güralp Basım

2. FİYAT POLİTİKASI

Gaz dağıtımında merkezietçi uygulama içinde olan ülkeler, dağıtım bölgelerinde birim fiyatlar

uygulanmaktadır. Farklı pazarlarda ise her tüketim kademesinde ayrı fiyat uygulaması vardır. Serbest uygulamacı piyasalarda serbest fiyat veya her iki sistemin karışımının uygulandığı yöntemler geçerli olabilir. Almanya'da her kademe bünyesine uydurulmuş rekabete açık bir fiyat düzeni vardır. Bu uygulamada gözetilen husus, gazın yalnızca ısıtma piyasasında satılabilir olduğu, buna göre rakip enerjilere karşı fiyatının anlaşmalarla devamlılığının sağlanması çok önemlidir.

Gene konut sektöründe, ticari ve imalat sektörlerinden sayıca daha büyük olan tüketici, rekabete açık ve avantajlı fiyatlardan gaz almalıdır.

Bu kesimde serbest fiyat uygulaması ile arz ve talebin süratle doyurulması, diğer sektörlerdeki tüketicinin başkaları aleyhine kayırılması ve pazar farklılıklarının önlenmesi sağlanmış olur. Ortak Pazar Komisyonunun doğal gaz fiyat ve tarifleri konusunda aldığı tavsiye kararlarında:

- Tüketici gaz fiyatlarının gazın piyasa değerine uygunluğunun sağlanması
- Piyasada oluşacak dalgalanmalara uyum sağlanması
- Belirli tüketici kesimlere ve tüketim sektörlerine haksız destek verilmemesi konulan vurgulanmıştır.

3. ENERJİ VERGİLENDİRİLMESİNDE HARMONİZASYON

Enerji ürünlerinin Pazar ülkelerinde çeşitli oranlarla vergilendirilmesi, bu konu da ekoloji ve pazar uyumu açısından bir harmonizasyon gereksinimini ortaya çıkarıyor. Örnek olarak gaz, topluluk ülkelerinin çoğunda vergilendirilmiyor veya Almanya örneğinde olduğu şekilde geçici olarak 1992'sonuna kadar ve Fransa ve İtalya'da ise yalnızca belirli tüketim kategorilerinde vergilendiriliyor. Uygulama sonunda ülkeler ve tüketici kesimleri arasında ve endüstriyel sektörler arasında haksız rekabet ortaya çıkıyor. Bunun yanı sıra gaz üreticisi ve gaz tüketicisi olan ülkeler arasında da haksız rekabet oluşuyor. Sonuçta alınan karar ülkeler arasında da haksız rekabet oluşuyor. Sonuçta alınan karar Ortak Pazar ülkelerinde gaz vergisinin kaldırılması yolunda.

4. ÇEVRE KORUNMASINDA HARMONİZASYON

Ülkeler kendi aralarında çevre sorunlarına önemle eğilmekte, fosil yakıtlardan fosil olmayan yakıtlara geçişi özendirmek için çevre kirliliğini giderici önlemlerin alınmasında acele etmektedirler. Bu konuda alınacak önlemler, çevre standartları harmonizasyonunda yatmaktadır.

5. COMMON CARRIAGE SİSTEMİ = ORTAK TAŞIMACILIK

Common carriage sisteminin anlamı, milli gaz şirketlerinin komşu ülkelerdeki üçüncü şahıslara, büyük endüstriyel kuruluşlara ve araçlarına, belirli koşullarda şebekelerinden gaz kullanma serbestisi tanınmasıdır. Bu girişimde güdülen amaç daha verimli, fiyat avantajlı geniş bir gaz tedarikinin sağlanmasıdır.

Common carriage sisteminin avantaj ve dezavantajları incelendiğinde, bu sistemin yalnızca Avrupa gaz dağıtımı konusunda ekonomik, emniyet ve entegrasyon açısından geçerli bir yöntem değil, elektrik rekabetine karşı alınmış tedbir olarak da görülebilir. Bu sistemin getireceği dezavantajlar ise:

- Bu uygulama sonucunda büyük gaz tüketicileri gazı daha ucuza kullanırlarken, gaz talebinin farklılığı sonucu küçük tüketiciler daha fazla ücret ödeme durumunda kalabilirler.

-Gene uygulama sonucunda, müşterinin istediği kaynaktan gaz sağlayabilmesi sonunda, birtakım gaz satıcıları müşterilerini kaybedecek ve sağlıklı bir arz ta-leb dengesi kurmak güçleşecektir.

-Avrupa Ortak Gaz şebekesinin, Pazar ülkeleri dışında olan ülkelerin kullanımına da açılması ile enerji politikasındaki hükümler hakları da kaybolacak ve Pazar dışı ülkeler yatırımlarını kendilerinin yapmadıkları gaz şebekelerinden istifade edeceklerdir.

Avrupa Gaz ekonomisinin eriştiği entegrasyonun daha verimli olabilmesi ve enerji vergilendirme, çevre koruma ve gümrük engellerinin aşılabilmesi için,

- Üye ülkeler arasındaki farklılıkların detaylı analizine
- Politik ve ekonomik güçlerin arasında diyalog ve ortak çalışma zemininin sağlanmasına
- Enerji satıcıları ve tüketicilerin bürokrasi ve müdahaleci bir ortamdan kurtarılarak, serbesti içinde çalışmalarına imkan tanınmasına ihtiyaç vardır.

Ancak bu oluşumun sonucunda doğal gaz çevre koruma ve dağıtım güvencesi ile artan Avrupa enerji gereksinmesine katkı sağlayabilir.